

ZORA

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Sanjarije. Kaj moreš ti zató? — Oče in sin. — Ženska pisma prijatelju. — Daktilus. — Solnce. — Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514. — Primož Trubar. — Listnica. —

Sanjarije.

P
reštevati zvezdice ljubim svitlé,
Kakó ljubeznivo migljájo,
Srcé je nemirno, oči hrepené,
Ljubezen da tvojo spoznájo,
Kar rahlo se vleže mi mrak na oči,
In v sanjah prikažeš se, deklica, ti,
S tebój se z besedo radujem,
Vnet róčice ti poljubujem.

Cvetíce nabiram premile, sladké
Po pisani ravni livadi,
Najzaljšo utrgam i dém na srcé
Po davno mi ljubi navadi.
Tej cvetki primerjam tvoj zalí obraz,
Enak je obéma milobe izraz,
A kmalu je več ne milujem,
Zamaknen s tebój se radujem.

In ptice poslušam premile, krotké,
In slišim je srčno žgoléti,
Začaran v njih pesni, ki milo doné,
Da jame srcé mi kipéti,
In v sanjah mi zdaj zadoné na uhó
Glasóvi iz prsij ki tvojih tekó;
Spet v duhu se k tebi dvigujem,
S tebój se, premila, radujem. —

Takó jaz pogosto zamišljen sedim,
In né, da podobe bi risal,
Pisálo igráje po mizi vrtím,
In — tvoje imé sem napisal;
Sanjarim, da draga pri meni sediš,
O sladki bodočnosti mi govoriš;
Tedáj se, moj angel, radujem,
Vnet róčice ti poljubujem!

J. V. T.

Kaj moreš ti zató?

D
a ustne tvoje polne meda,
Vsaktera sladka je beseda,
Ki v meni vnema dušo vso:
Kaj moreš, draga, ti zató?

Da tvoj pogled srcé mi rani,
V njem čuti mi goré neznani,
Ko zreš tak' milo, čarobno:
Kaj moreš, draga, ti zató?

Da ljubeznív nasmeh prošine
Kot blisk srcá mi globočine,
Radósti mi solzí okó:
Kaj moreš, draga, ti zató?

Da duh se v tebe ves zamakne,
Ko róčica se me dotakne,
Z menoj vrtiš se ti v koló:
Kaj moreš, draga, ti zató?

Da noči ni, ko ne bi mila,
Mi sanj prijetnih ti sladila,
Z nebeško mi prikáznijo:
Kaj moreš, draga, ti zató?

Srcé da k tebi hrepeneče,
Za té neskončno plameneče
Trpi brez upa ranjeno:
Pač moreš, draga, ti zató! —
J. V. T.

Oče in sin.

Izvirna povest.

I.

Tema je ležala čez goro in čez dolino. Videlo se ni niti stopinjo na daljavo. Mesec in zvezde so bile zagrnjene v mračne deževne oblake. Iz pogorskega zakotja se je čulo šumenje po zadnjem dežju naraslega potoka, ki je mogočno drvil svoje kalne valove v dolino in gonil ondi med stisnjenim hribovjem samotno žago. Okrog in okrog je bilo tiho, prav tiho in mirno. Dež je kropil po malem, luči Zlatopoljske vasi so pogasnile. Le posamen pes, hišni čuvaj je zalajal, posamen vasujoč fant zavriskal.

Ondi na zagorski žagi pa je brlela noč še svetilnica. Voda je mogočno bobnela ob zatvornici in žaga je tekala urno gori in doli in motila s svojim enoglasnim odmevom nočno tihoto. Na žagiščenem vozu pa je sedel mlad človek, podpiral glavo v dlani in zrl morda v temno noč pred se, ali nikamor. Precej časa sloni tako. Zdajci je prerezana debela gol. Lehnejši žagin šum naznanja to in samec se zdrami. Urno zagrabi leseno kladivo poleg sebe, vravna z njim žagišče, zabije leseno zagozdo v poko na pol raztelesene goli in žaga teka zopet ka-

kor prej gori in doli. Kedor bi bil opazoval žagarja in videl kako je zabijal zagozdo, kako vravnaval žagišče po postavah svojega uma in kako je sedel zopet potem na bližnjo zavaljeno gol, prepričal bi se bil, da je slabe, jako slabe volje in da mu nicoj ne gre delo z veseljem izpod rok.

„Kaj mi je treba sloneti tu, kaj se mi ubijati in truditi vse noči, brez miru, brez počitka?“ pravi žagar na pol glasno sam pri sebi, potegne z desnico po visokem, resnem čelu, kakor bi si hotel zbrisati neko neprijetno misel iz glave in pristavi potem:

„O neverjetno je vse to, mogoče bi ne bilo, ko bi vsi ljudje imeli srce in um in moško, resno voljo; a tu sedi pošten, delaven sin zapravljivega, izgubljenega očeta.“

Zopet je vse tiho. Žagar se ne gane. Globočji pomakne pokrivalo v čelo in sloni kakor brez življenja. Oblaki se na nebu med tem nekoliko pretrgajo, pol mesečne glave se prikaže izza njih in posveti v tihi dol. Žaga teka zopet konci goli brez dela, nihče jej ne odmeri daljnega pota, nihče ne zapre vode na zatvornici. Kaj tacega se ni vže primerilo dolgo

pokornemu orodju. Čez nekoliko plane žagar kvišku kakor iz neprijetnih sanj. V naglici pogasi z životom svetilnico, potem v hudi nevolji vstavi žago, zapre vodo, akoravno to ni navadna ura njegovega počitka in je navalenih goli še visoka kopica na levo in desno.

„Kaj mi pomaga delo in trud, prečute noči, saj berač sem, in če si vbijem tudi glavo, oddelam roke — njega ne spreobrnem, hiši, poštenej hiši izgubljenega imena ne pridobim nikedar več!“

Izgovorivši žagar zakrije zopet obraz, a v tem trenutku strese tudi z glavo, kakor da bi mu prišli drugi nameni v njo, prekobali nekaj sladnik golnih in ubere pot pod noge po pogorju, kamnito pot v vas, nekaj minut oddaljenb od samotne žage.

Med potjo pogostoma postoji, polaga dlan na zamišljeno čelo in govori polglasne, pol razumljive besede sam s seboj.

„Kaj bi dal“, pravi čez nekoliko, „ko bi se vrnil čas vsaj za pet let nazaj. O, mojega očeta bi še obrnil lahko na pravo pot, v mestu svojemu poklicu bi živel, in te Rezičke, bi ne poznal, prepovedano bi mi ne bilo poznati jo, in srečen, neizmerno srečen bi bil!“

„Tako pa, nič, nič! Kaj hočejo te misli? Utopi naj se, če je izgubljeno vse, naj bode še to, še jaz, še moje ime!“ Izgovorivši, stopa urneje, bolj ponosno, bolj stresa z glavo, bolj mračno pogleduje nad se, pred se, saj — ta pot ga pelja v pozni uri v — krčmo, prvič čez toliko časa v oni kraj, kjer si hoče zadušiti z vinom svoje gorje, vtopiti v kupi — spomin, misel, da je nesrečen, najnesrečniši človek na svetu. O, da bi bili resnični in pravični vsi taki storjeni nameni, kedo

bi bil siromak na svetu, — kedo poznal, kaj je kregulj moreče skrbi!

Naš znanec žagar je bil mladenec pri štirindvajsetih letih. Lepa, ponosna hoja, prijazno vedenje in omika, katero si je pridobil v glavnem mestu pri učenji kiparstva, sta ga odlikovali med vsemi farnimi fanti. Zaradi tega tudi ni bil njihov ljubljeneč. V njihove družbe je redko zahajal, zadnji čas celo nikedar več, in odtegoval se je javnemu svetu. Zato je imel važne vzroke. Njegov oče, nekdanj imovit kmet in kupec, zapravil je vse premoženje v pijači, taval od krčme do krčme in pustil vse v nemar.

Zaradi tega je moral zapustiti Valentin učenje v mestu. V sili je vzel zagorsko žago v najem, da preživi sebe, svojo staro teto, sestro ranjce matere in svojega izgubljenega očeta.

Pač žalosten stan! Lep, omikan sin nekdanjega prvega posestnika pri fari in — ubogi žagar! Grenka osoda, toliko grenkejša, ker ima izvir v oni osebi, do katere nam zabičuje četrta zapoved božja ljubezen in spoštovanje. Pošten sin, spoštovalec, skrbnik nepoštenega očeta, lepa, jako lepa lastnost, a redka, silo redka.

Iz rudeče-barvanega vaškega zvonika udari pozna ura, ko pride Valentin do vasi. Pred krčmo se vstavi. Šumenje in veselje odmeva iz nje. Sam ne ve, ali bi šel noter, ali ne, ali kaj bi storil. Vendar noč je, delal je ves ljubi dan, žalosten je, nekaj počitka in tolažbe si mora privoščiti.

„Pojdi pit, Valentin, in ne bodi čmerikavec!“ oglasi se urno nekaj pivcev, ko vstopi Valentin in mu ponuja piti. Valentin hladno sprejme to prijaznost in sede k prazni mizi za đuri.

„K nam sedi, pa je, in vesel bodi!“ migne mu zopet bližnji sosed. Va-

lentin ostane na prejšnjem mestu, pokliče pijače in molči.

„Pusti ga v miru, on se ženi in je prevzeten!“ vsklikne zdaj zopet drugi pivec v ogrnjeni kamižoli in izlije pol kupe vina v se.

„Res je ali ka-li — in bogato si je izbral“, odvrne tovariš bolj skrivaj, kakor boječ se pred molčečim, resnim Valentinom.

„Torej ženitnino meniš napraviti; na žago se ženiš?“ vpraša zdaj star kmetič, najbližji Valentina in pristavi: „Prav imaš, jaz ti privoščim, če le Komar ne bode ugovarjal.“

„In pa njegov stari; on ima prvo besedo“, se oglasi drugi fant in se zaničljivo zasmeji.

Valentin se zgane, zbledi in nepremakljivo zre pred se v vino — a ne pije.

„Ali si vže videl očeta, Valentin? Vže dva dni pije v žganjariji na Hudem, baje na zdravje tvoje neveste?“ vpraša zopet drug fant, sin premožnega kmeta iz fare, kateri se je ženil pri prvem dekletu vse okolice Mlinarjevi Reziki, a zastonj, in zaničljivo pogleda na Valentina. Poslednji otrpne, tema se mu naredi pred očmi, kvišku plane, vrže nekaj denarja na mizo — in molčeč in bled kakor zid zapusti krčmo.

Da je osramotjen zaradi svojega očeta, katerega naj ljubi in spoštuje, to je preveč, da se mu smeje in ga zaničujejo zaradi Rezike, ker je berač, sin zapravljevca, to bi mu zavrelo možgane.

Prišedši na plano, sede na sivo skalo ob razpotju, zakrije si obraz v dlan, in solze, grenke solze ga posilijo, kakor petletnega otroka, solze, nedolžne sramote, nesrečne, zaničevane ljubezni.

Da, kakova mešanica je v tem vesoljnem svetu! Koliko starišev toguje zaradi neubogljivih otrok, tu pa sedi blag, pošten sin, in bleedi, in zakriva obraz — zaradi izgubljenega, zapravljivega očeta. To je vganjka, katera baje ne razdero misleci vse širne zemlje.

II.

Vas Zlatopolje, ki ima le kacih dvajset hišnih števil, leži nekoliko vzvišeno ob smrekovem gozdu. Na levo mejé selo gorske peči, na desno v dolino se raztegujoči travniki, spredaj in zadaj nekaj pridno obdelanega polja.

Zakaj se imenuje ta vas Zlatopolje, ne vemo. Tega ne vedo tudi najstarejši očaki, niti nehvaležna zgodovina. In vendar je to lepo ime. Zlatovaščani dobro vedo, da se to lepše glasi od marsikaterega mestnega priimka in ponosni so na to, če po pravici, ne vemo in kaj še to: ime ni glavna stvar, ono je slučajno. Hiše v Zlatempolji so različne. Ene zložene iz lesenih brunov, s slamo krite in teh je v množini, drugo so zidane, a ponižne, brez kinča in teh je malo, tretje — visoke v dve nadstropji, zidane po novejšem okusu, in to je le ena — edina Mlinarjeva.

Na širokem dvorišču Mlinarjevega poslopja stoji širokovejat, baje stoleten oreh, ki razprostira svoje vejevje tja nad pohoštvo. Pod njim je lesena miza in klop poleg nje.

Tu zapazimo neko popoldne deklico z vezanjem v naročji, in zamišljenega, resnega obraza. Več časa sloni kakor brez življenja. Vezanje jej počiva, oko zre mrtvo pred se in niti za domačega čuvaja, kosmatinca sultana ki leži poleg nje in se ozira čestokrat v svojo mlado gospodinjo, nima pogleda.

„Kaj je to?“ si misli baje varuh, če ima kaj misli. leži še nekaj časa pri nogah, potem vstane, stisne rep med noge ter se preseli na vežni prag, kamor sije najgorkejši jesensko solnce in kjer se ponos resne gospodinje lažje pozabi.

„Rezika, če hočeš pa se pelji z menoj, pri fari imam opravke; pa le urno, ne čakam rad, mudi se mi!“

Te besedi izgovori starikav, suh možak pri kacih petdesetih letih, čemernega lica z pipo v ustih in bičem v roci, ko prestopi vežni prag in zavije proti konjskemu hlevu.

„Hvala, strijček; jaz sem raji doma in tu pod orehom je tako prijetno ravno zdaj. Jaz se peljem raji v nedeljo tja“, odgovori rumenolasa, nežna deklica pri mizi, naša znanka Rezika, in poprime urneje vezenje, povzdigne zamišljen obraz in lažno zarudi.

„Kakor hočeš! Tvoja naj velja, ne silim te; pa na dom pazi!“ odvrne možak, a vidno nekako nevoljno, ko sede na lahen voziček pregrnjen z lepim, zelenim kocem, zamaje z bičem in voz zdirja iz dvorišča.

„Bodem“, se čuje deklicin glas, a strijc ga ne posluša več, urno izgine za oglom.

Zopet je vse tiho. Rezika zre vtopljeno pred se. Vezenje jej zdrzne v naročje in obraz si zakrije v beli roki.

„Kaj sem zakrivila, o kaj je to? Noč in dan mislim, a uganiti ne morem, da se me ogiblje, da se v cerkvi v nedeljo niti en pot ni ozrl v me, da me ni čakal in pozdravil pred cerkvijo: o to je preveč, tega nisem zaslužila!“

Zopet je vse tiho. Po Rezikinem obrazu pa se razlije debela svetla solza, kane na belo dlan in z nje na vezenje

v naročji. Opazivši to zvesta žival, sultan, približa se z upognjeno glavo, se dobrika in miga z repom, in liže tožni deklici ob životu sklenjeni roki. A tudi to je brez vspeha. Mlada gospodinja se ne zmeni zanj, in morda ne vedé.

Vboga žival! To imaš za svoje milovanje in zvestobo. A kako bi bilo drugače? Saj ti ne umeš človeškega gorja, skrivne tuge, razlite v prsih svoje gospodinje, in morda srečna si, da je ne znaš, saj utolažiti je ne moreš. Za njo ni zdravnika nikjer, kakor v bolesti samej.

Poleg Zlatega polja se vije in bobni gorski potok. Ob njem pa pelja bela farna cesta. Ondi je hodil z debelim kolcem na rami isto popoldne — mlad človek in jezil in vravnaval vodo, popravljaj strugo in se vpiral in premišljal, kako bi pridobil samotnej žagi večji slap, večji zaslužek pri delu. Bil je Valentin. Kedor bi ga bil primerjal zdaj in pred nekimi dnevi, našel bi bil mnoge spremembe, na obrazu globočje vtise, v očeh otožen, nekako mil odsev.

„Pusti bregovje, pusti in ne jezi tekočine, ona je nevbogljava in trimasta!“ kliče od daleč Mlinar Valentinu, ko se pripelje mimo in podrži nekoliko urno, kakor živo srebro nemirno kobilico.

„Moram, moram, ako bi tudi nerad. V vsaki vodeni kaplji je moj zaslužek“, odvrne mladeneč in se ozre po smejočem znancu.

„Kaj bodeš pa kaj jutri gospodaril?“ vpraša potem Mlinar in ponudi Valentinu pipo tobaka.

„Nič, po navadi, pri domu ostanem, če ravno mi je delo nekaj poteklo in voda se zoperstavlja.“

„Če imaš čas, pa k nam kaj pogledi! Nekaj hloedov bi izbral za žago, a ti jih poznaš bolje, ti mi svetuješ lahko.“

„Bom!“, vsklikne nekako veselo Valentin in zapali z gorečo gobo pipo.

„Pa mož beseda ostani, pri meni lahko zmiraj kaj zaslužiš.“

„Tega ne, na to ne mislim ravno, ne da bi dejal“ — odvrne mladenec.

A Mlinar ga ne posluša, z vajeti trene in kobilica zdrči kakor ptica pod nebom po gladki beli cesti. Valentin pa se vpre ob kolec, zre za starcem in nekako veselo, nekako lahko mu je pri srcu, da vže zdavnaj ne tako.

„Vsaj vendar ni napačen človek ta Mlinar; prijazen je, le ljudje so ga naredili hudobnega, ponosnega.“

In ali ni to morda dobro znamenje njemu? Ves svet ugiblje, da hodi on za Reziko, da ne dovoli v to nikedar nje oskrbnik in vendar on mu je dober, na dom ga je vabil, zaslušek mu je obetal.

Da, objel bi danes ves svet, odpustil bi vsem vso krivico, saj če je človek srečen, strasti ne pozna, sovrastva ne pozna, naj mu je vsa širna zemlja protivna, misli potem mladenec.

A. Koder.

(Dalje pride.)

Ženska pisma prijatelju.

I.

Prijatelj! Nij dolgo tega, ko sem v dolgočasnosti premišljevala svojo naturo. Primerjaval sem jo z drugimi, posebno z naravami onih, ki so z menoj v najbliži zvezi. In kakor mi nij treba dostaviti, tudi na Vašo nisem pozabila. A veste, do kakošnega sklepa sem prišla? Da — da-si Vam to tudi morda ne ugaja, vendar hočem biti proti Vam odkritosrčna — da je Vaša natura izmed vseh mojih sorodnikov, prijateljev in znancev, najboljše moje podobna. Moje štiriletno osebno prijateljstvo z Vami, in poldrugoletno pismeno me v tem utrjuje. Kakó se vselej z mislimi in besedami skladava! A glejte čudo! Baš isti dan, ko sem takó sodila, dobim od Vas pismo, koje se v nečem ne strinja z mojim čuvstvovanjem. Vi mi namreč s svojo Vam prirojeno ljubeznivostjo v njem pripovedujete, kakov utis dela na Vašo notranjost mlada pomlad. Vsako Vašo

besedo pa spremlja neka skrivna melanholija, da sem z nejevoljo pismo še ne prečitano iz rok položila in dejala sama sebi: Zmotila sem se, tudi njegova natura nij mojej podobna.

Prijatelj! jasno nebó, lahni zefir, mameča vonjava novorojenega cvetja in toliko prirodnega čara pomladnega, ali res ne mogó otajati mrzlega ledú otožne Vaše duše? Glejte, prijatelj, baš v tem si nisva podobna. Vi mene dobro poznate. Vi veste, da ne bo neopravičen smeh zaigral na mojih ustnah, in veste, da brezskrbna veselost svetá nij vstvarjena meni; ipak, prijatelj, ko bi me videli ob času pomladi! Nič one sentimentalne melanholije, koja me obhaja vse druge letne čase, ne bode te več opazili na mojem obrazu. Pomlad preraja moje duševne in telesne moči; prs mi ne težijo več nobene tege, lahka so mi, kot nedolžnega otročka, in moj život povišuje nek ponos, plemeniti ponos, da

sem otrok te blažene prirode, da se v mojem notranjem veselju pomlad oglašča.

In to prepričanje, prijatelj, moralo bi razveseljovati vsako človeško dušo, ki diše in čuti to, kar je lepo in blago, navduševalno prepričanje, da je človek vendar-le najlepši umotvor te čudodelne prirode, ker sta mu dana um in sree, da občuduje in čuti krasoto, koja ga obdaje. A tu nehoté prenehám s peresom, ker se mi zdi, da Vas vidim majati z glavó in mi z resnim glasom praviti: „Prijateljica, priroda je gotovo krasna, in osrečevalna tudi čuvstva, koja nje opazovanje vzbuja; toda svet, svet je —“ Prijatelj, nič dalje! Hude so res rane, ki spoznavanje sveta seka nepopačenemu in še čutljivemu sreú. In tudi Vi prijatelj, ste še premladi, da bi zamogli prenašati teh ran bolestij, da ne bi čutili ono grenkobo, koja preti človeku ostrupiti vse dalnje življenje. Toda, prijatelj, je-li obsojen vsak posameznik čutiti z vsem človeštvem, žalovati zavoljo tujih nezdod, žalostiti se zavoljo tujih pregreh? Preveč vlada po svetu nehvaležnosti, da bi takova blagodušnost bila dolžnost. Ali o tem govoriti nij moj namen; hotela sem Vas samo mimogredé nekoliko pograjati, ker mi v svojih pismih, toževaje se na ničemurnost svetá, vedno spominjate samó takoršne značaje in takoršna dejanja, koja delajo sramoto ne samo našemu narodu, temveč tudi človeštvu sploh. Zakaj Vi, ki ste podpiratelj blagih dejanij, ne občudujete včasih tudi biserov, koji se nahajajo med človeštvom? Se ve, da je teh primeroma k prvim jako malo; ali kakor veste, tudi v nemi prirodi so pravi biseri redki in baš zato tudi tem više cenjeni.

Tudi naš majhni slovenski narod ima uže lep broj značajnih, blagih mož, kojih svitli vzgledi zakrivajo slabosti nekojih neveljavnih vrstnikov. Te proučujte; njih dejanja posnemajte, in izginil bode mrak izpred Vaših očij, mrak, koji Vam svet kaže tako temen, da se ga uže strašite. Ne bodete sicer potem obožavali sveta, a tudi ne črteli ga več. Pa baš ta srednji čút je jedini, koga si morate pridobiti, ako želite, da Vam mirno tekó dnevi, koje imate pred seboj.

A priporočujoč Vam spomiñe na slavne naše može, stopa mi pred dušo podoba možá, kojega sem v življenji spoštovala, in kojemu moje hvaležno srce tudi v ničevni prah spremenjenemu dalje gojuje isti čút. Menim namreč moža, tudi Vam dobro znanega, iskrenega prijatelja mladine, moža železnega in čistega značaja, od Slovencev jako čislanega, prerano umrlega dr-ja Lavriča. Prijatelj, ali si more človek idealizirati možá blažega, v vsakem oziru čistejšega rodoljubja, nego je imel naš Lavrič? Po mojem sodu niti naši sosedni narodi, koji stojé gledé omike in umetnosti za toliko stopinj više od našega, ne mogo se ponášati z boljšim.

Kakor Vam je znano, sreča, da! reči smem sreča je mene v rani mladosti seznanila z njim, ter njegovemu varstvu izročila moj razvijajoči se duh. Imela sem tedaj dovolj prilike, opazovati in ob enem občudovati njegovo blago naturo. Lavrič je meni popolnoma znan. Zato bodem, ker upam da Vam s tem nič neugodnega ne storim, v prihodnjem svojem pismu odkrivala vsako mnenje, koje sem si vstvarila o tem možu. S tem postavim vsaj majhen spomenik čestitemu njegovemu imenu.

Vi pak, prijatelj, da se mi razvedrite! Jaz ne trpim tako otožnih pisem ob času pomladi, in še Vaše, pod italiskim nebom! Jaz sem uže prišla do priznanja, da človek, se ve da pameten človek, je gospodar svojih čuvstev; treba samo trdne volje in premagovanja samega sebe. Vi pak, ne zamerite, da Vam delam ta poklon, ste gotovo pameten človek, in zato po mojem mnenju zmožen, krotiti svojo otožno naturo.

Kadar pa Vaše moči uže več ne

mogo preganjati onega mračnega duha, koji Vam hoče zadušiti dušo v nemirnih prsih: ondaj hitite na prosto, zapustite sobico, kjer navadno čepite nad knjigami, in pomladanski vetrič, koji Vam bo prvi nasprosti hitel, poljuboval Vam bo mrklo lice ter Vam šepetal besede:

„Veselje diha zemlja mlada,

Veselje diha vsaka stvar.“

In veselje bo navdajalo tudi Vaše srce. P. D. - Pajkova.

Daktilus.

V.

(Konec.)

Vzadi sta Nápoli, Rim, prijazna Florenca in mokrih Stolpi Benetk; v zelenju bliščeči Treviso in Videm Mimo zdrčita očém, a tamkaj z daljine vrhovi Hribov slovenskih uže pozdravljajo mojega kneza. Mimo zdrči i Kormin, in trtonosna že Brda Z gričev se klanjajo tam, obsutih darovi Autumna. Mimo Gorica zdrči, premili mi kraj na Slovenskem, Mimo jadransko morjé in Trst z bogatstvom založen, Njemu nasproti bliščé visoke Istre obáli; Mimo je kámnati Kras, in z dáleka, kakor v zelenem Morju se jadro bliščí, Ljubljana prisvéti se bela, Ljúbi jo solnea zaton, padajočega v krilo večera. Mrak povezne zemljò, prižigajo zvezde na nebu In svetilnice luč, ko knez koraka po mestu Sredi množice ljudij. Z Gorenjskega veje sapíca, Mesto zaleže meglà, duh čuden razširi okrog se, Knez pa začudjen izvé, da duh ta 'dim' je ljubljanski. — Voz železni naprej prinese mi kneza na Nemško. Univerzalni Kant, fantastični Schelling, in Hegel Duhoviti, Fischerja dva: ta s F-om a z V-om Oni*), vrla obá; številnati Herbert, in vedno Nagajivi škrtat filozofični: Schopenhauer — (Muza, odpusti spondéj mi zgoraj v stopi predzadnjé!) Tebi neznani so vsi, presrečni kmetiček slovenski! Bolj ti je znano poljé, ki zlato rodi ti pšenico,

*) Kuno Fischer in Fr. Vischer, Hegijanca.

Lune ti znan bolj ték, zdaj mlade, ki mnogo obeta,
Zopet polne sedaj, ki upe ti sladke podira,
Znane ti kvatre in prazniki vsi in ves koledarček,
Kar je rudečega v njem, kar črnega, z známenji vsemi. —
Daktilus! vsedi sedaj se k mojemu knezu na sedež
Končni šolske klopi ter z njim mi poslušaj, kar nemški
Učenjaki uče o tem, kar res je lepota.
Mnogo boš slišal o sub- in objektivnih nazorih,
Kategorijah, potencijah, o identičnih ino
Diferentičnih pojmi, kako se mi skladamo s svetom,
V čem razločuje od nas se svet in končno kako se
Druži harmonično vse, — v veselje estetike vrle.
Vse je poslušal moj knez, si svest očetove volje,
Včasih se tudi ozrl v učeno kákošno knjigo,
Ter sam sebi dejal naposléd: Lepota prečudna!
Če si na zemlji domá, prikaži se revežu meni,
Da ti pogledam v obráz, prej nego pod oko očeta.
Svojega stopim črez prag! Razsvetli mi sama ti dušo,
Da te resnično spoznam! Častiti te hočem po knežje. —

Zadi je že kontinént; v premajhni a svobodni kraj tvoj
Nese postrežni te val, moj knez! Kak' párobrod sope,
Kola kako se vrté, a v prsih kak' bije srcé ti! —
Oče ga sprejme ljubo, na prsih slonita oba si,
Sámo oko govori, beseda je v prsih zaprta.
Tretji napočil je dan; gostovanje pripravi zdaj starec
Svojemu sinu na čast; povabljeni z daleč in blizu
Gostje napolnijo dom, prijatelji stari in novi,
Tudi prenežnih cvetic krasnejšega spola ne manjka.
Oče se vzdigne sedaj, da sinu napije zdravico:
Dobro mi došel, moj sin! Na svidenje ino na zdravje
Tvoje in gòspode vse okrog to čášo izpraznim. —
Zdaj pa na vrsti si ti, in v pričo preslavljenih gostov
Naših in vrlih gòspój, kê kinčajo družbo nocojšnjo,
Nam o potih povej, katere si samski prehodil,
Ino kak cilj je bil njim, očetu in gospodi v rádost. —
Knez se nij dolgo mudil in jel je tako besediti:
Oče in gospoda vsa! Na slavo in zdravje veseljnih
Kupica ta velja! — Sedaj pa, da voljo izpolnim
Otcu preljubemu, Vas, častiti gospodje in nežne
Prosim Vas, gòspé, naklònite voljno posluh mi,
Kaj je bil pota namen in mojega oca ukaz mi. —
Kaj je v resnici lepo? to prva je bila naloga,
Druga vrsteč se za njo: In kaj je umetnosti smoter?
Storil sem očev ukaz; potoval sem dolgo po svetu,
Da-si ne manjka lepot, ki hrani jih Danija mala,
Kakor mi kaže ta zbor počastivši sobano in rod moj.
Videl sem čuda svetá, izdelke umetnostij slavne,
Slišal izreke sem môž, slovečih po svojej modrosti,
Ali sem skoro spoznal, kako omahljivo je znanje

Uma človeškega sploh, kakó mu ne najdeš jedinstva,
Kar je naš dedovni greh. Na svoje upirata mnenje
Mislec tako se ko trap, a istina vendar je edna.
Zrcalo zdi se mi svet: vsak svojo podobo edino
Slikano gleda za njim, in ta mu edina ugaja.
Kaj je lepote pojem in kaj je umetniku nálog,
Prašal sem, ali zahmán, doklèr se na lastno upreti
Mnenje prisili me um. Na um! dejanje zastonjsko!
Modrováje zaspim, ko se ladja pod lahnim vetričem
Ziblje kot beli labúd po jezera čistej gladini,
In prikaže se v snu podoba mi čarovne žene
Rožnatih majhenih ust, pogleda premilega kakor
Matere skrbne pogled, visocega čela in polnih
V kodre visečih lasij, na glavi leskeče jej zvezda.
Mirno povési na mene oko in reče besedo:
Trudiš zastonj se, moj knez, določiti meje mi z umom!
Dokler ne bode oko stvarjenja vesoljnega skladje
Raztolmačilo si, in dokler ne bode človeško
Čulo uhò harmonični spev krožečih svetov, in
Dokler s težavami sin bo zeméljski od matere rojen:
Veruješ umu zahmán, zahman na razloge ti zidaš!
Ena odprta je pót izrodu prahú do svetlobe:
Sanje in smrti enaka pot, ko duša se prosta
Loči telesnih spon ter rešena svobodo diše,
Ktero jej préčíta prah in tesni uma okovi.
Svoboden gleda le duh krasoto rajske lepote,
Hčerke iz drugih svetov, ter pije iz njenih očij in
Njenih ustnic krepot, da potlej v ničemurnem prahu
Ríše medli lepote izraz po kratkih utisih.
Mojega lica pogled z nepokojem dušo navdaja,
Da po zemlji bežeč podob si mojej enakih
Íšče umetnik in mir v posnemanju najde edinem,
Kar vi zovete strast in ljubav umetniško, ki je
Moje podobe spomin! — In ženska izgine prikazen.
Jaz se vzbudim iz sanj in prejšnja tegota mi s srca
Pade, ko rosa cvetici, katerej je perje težila.
Prišel sem, oče, nazaj, in mile zdaj sodbe te prosim. —
Milo se starcu stori, desnico rojencu ponudi,
In mu odvrne potem: Iz govora znam, da si sin moj.
Srce kar samo veli, zastonj se razum izprašuje;
Kaj je lepoti razlog, umetniku treba čutiti;
Čutje edino je luč umetniku i modrijanu.
Stari je Platon umrl, ne umro pa náuki Platóna.

Milan.

Solnce.

(Dalje.)

Uže Kinezi so poznavali mrknenje solnea, a niso vedeli, kaj ta prikazek vzrokuje. Vendar je pravi pojem o povstanku in vzroku pomrčenja začel se, kakor Plutarch pripoveduje, uže l. 413 pr. Kr. razvijati; proračunili pak stari zvezdarji še niso znali mrknjenj na tanko. Tako se pripoveduje, da sta dvorska zvezdarja Kinezov Hi in Ho bila s smrtjo kaznovana, ker dogodivše se pomrčenje nista na tanko izračunila.

Opazovanje raznih solčnih pomrknjenj uči nas, da se ukljub solčnemu mrknjenju zemlja ipak več ali manj razsvetljuje, ker redko kedaj pri solčnem mrku prava nočna tema nastaja. Tako nam Plutarch spomina solčni mrk, pri katerem so se zvezde videle; a Clavij pripoveduje, da je 21. velikega srpana l. 1560 pri mrknjenju solnea v Cocinbri takošna tema nastala, da so ptice iz zraka padale.

Mrknjenje, dogodivše se 19. listopada l. 1816., vzrokovalo je komaj sumrak.

Tudi 8. malega srpana l. 1842. dogodivše se pomrčenje nij večje teme nego je mrak vzročilo, ker se je v Gradcu za tega časa lahko tisek bral, in spazila se je tudi na vzhodnem obzorju v višini 20 stopinj temna rudeča svitloba kakor jutranja zarja, ali večerno rumenilo. Za časa tega pomrčenja videl se je v Perpignanu nad morjem narančasto-rudeči žarek.

Pomrčenje solnea 18. malega srpana l. 1860. opazovalo je več zvezdarjev, ki so spazili, da je ob času popolne teme nenavadna svitloba tiste

kraje razsvetljevala, kamor solčni traki (žarki) niso segali.

Vsa omenjena opazovanja nas učè, da je „korona“ del solčne atmosfere, ter da ta ob času pomrčenja zemljo razsvetljuje, ker solčno oplošje je pri mrknjenju z mesecem zakrito. Ta korona obstoji iz dveh delov. Notranji del, t. j. tisti, kateri temni mesec okrožuje, je svetlejši in oži od zunanjega, in je vir tistim trakom, ki kroz zunanji del prehajajo. Korona ima včasih tako sijajnost, da se včasih uže pred popolnim pomrčenjem spaziti dá, in je še tudi tedaj nekoliko časa videti, ko se spet solnce pokaže; celo s prostim očesom se včasih spazi. To nas uči, da svitloba solčne korone nij vedno enaka.

Ali mej solčnimi pegami, bakljami in protuberancijami kaka zveza obstoji, se do zdaj še nij na tanko določiti moglo. Spörer trdi, da se protuberancije pred solčnimi pegami prikazujejo.

Velikega travnja l. 1866. dogodila se je redka prikazen, da je ena nepomičnic tako vzplamenela, da se je prostim očesom videti mogla, uže za nekoliko dnij je izgubila svojo svitlobo. L. 1572. prikazala se je 11. listopada nepričakovano nova zvezda in to s tako svitlobo, da se je tudi po dne videti mogla, ali tudi ta zvezda izgubila je svojo svitlobo.

Omenjena prikazen ne ima svoj vzrok morebiti v postanku ali nestanku katerega nebeškega telesa, ampak v vzplamenenju in utrnenju od davna uže postalega nebeškega telesa. Nepremičnice so namreč telesa v neiz-

mernih daljavah nahajajoča se, koja se pri svojem razvitku na površju še niso popolnoma ohladila. Po stopnji utrpnenosti imajo ona ali razbeljeno belo ali temno-rdečo svitlobo in so okrožena od plinave atmosfere. Ako iz notranjosti njihove plinovi nepričakovano bruhno ali pak na nje kozmička tvarina pade, ravno tako, kakor meteori na našo zemljo, tedaj njihova skoro uže ugasnena atmosfera na novo vzplameni.

Ta prikazen mogla bi se tudi na solncu dogoditi, ali čudežno je, da se na solncu dogadjajo prikazni, koje so omenjenim nasprotno. Solnce namreč na mesto da včasih vzplameni, mrkne. Humboldt pripoveduje v III. zvezku Kosmosa, da je 45. l. pred Kr. bilo solnce celo leto blede, ter nij, kakor navadno zemlje gredo, in zategadel nij mogel sad dozoriti. L. 358. po Kr. trpelo je 22. velicega srpana pomrknjenje solnca tri ure. Kedar je Alarik leta 409. pred Rim prišel, potemnelo je tudi solnce tako, da so se po dnevi zvezde videle. L. 536. bilo je 14 mesecev solnce temno in ljudje so menili, da se je s solncem nekaj neobičnega dogodilo. Leta 626. bila je osem mesecev polovica solnčnega oplošja temna. Pred bitvo pri Mühlbergu l. 1545. in za časa njenega obstanka in po njej bilo je solnce tako temno, da so se zvezde po dnevi videle.

No Klein spominja v svojej astronomiji tako prikazen tudi iz najnovejšega časa. L. 1860. spazilo se je dne 11. malega travna v Olindi, da je svitloba solnca proti poldnevu tako naglo oslabela, da se je v solnce prostim očesom gledati dalo. Tudi se je videla proti vzhodu sijajna zvezda, najbrž Venera. Kako si čemo ome-

njene prikazni na solnčnem oplošju razložiti in bode li enkrat menda prišel čas, kedar bo naše solnce za vselej potemnelo?

Kirchhof dokazuje, da slabejša svitloba pred močnejšo vedno eden del trakov močnejše svitlobe popija. Ker pa je, kakor vemo, solnčna jezgra od atmosfere okrožena, zato ona po stopnji svoje svitlobe žarke iz solnčne jezgre izhajajoče popija. Pa ravno zategadel ne prikazuje nam se solnce s svojim popolnim sijajem. Če pridejo tedaj v solnčno atmosfero iz notranjosti solnca izhajajoči plinovi, ali če pade v njo kozmična tvarina, tedaj se sicer tudi solnčna atmosfera bolj razžari, ali s tem zamore ona bolj iz solnčne jezgre izhajajočo svitlobo popijati, kar dela, da solnce potemni. Kedar bode se enkrat naše solnce v svojem razvitku iz ognjeno-tekočega stanja spremenilo v trdo-razžarjeno, bela svitloba pa v temno-rdečo svitlobo, tedaj bode tudi v solnčnej atmosferi množitev tvarine vzrokovala vzplamenje, kakor na nepremičnicah. Ali na tej stopinji razvitka ne bode solnce ostalo, ampak bode svoj razvitek nadaljevalo, dokler se neutrne in se z vsemi ne ohladi.

Solnce je namreč bilo v prvobitnem svojem stanju v neizmernih daljavah svetnega prostora parna krogla; vsak najmenjši del njene tvarine posedal je privlačnost, vsled koje so se tvarni deli med seboj približali, tedaj tudi zgoščevali. Obseg parne krogle pa se je s tem pomanjšal. Ali parna tvarina se nij bezkrajno zgoščevala, ampak samo do nekih mej. Parni deli so namreč posedali v prvobitnem stanju jako malo toplote, ali zgoščevanjem parnih delov storil se je tlak in trenje, vsled česar so se oni deli čem dalje

bolj ogrevali, dokler so poslednjič neizmerno toploto dobili. Ali ker toplota stvari razteza, zato so se tudi parni deli enako raztezali, in to ravno je storilo, da se niso brezkončno zgoščevali.

Ker pa je s prestankom goščenja tudi toplota tvarine nehala rasti, zategadel je bila omenjenim hodom dokončana prva doba solnčnega razvitka, to je tista, od ktere se dalje solnčna toplota nij več povečevala.

Znano je, da vse stvari, kedar so okrožene drugimi mrzlimi, svojo toploto poslednjim podeljuje, in da razbeljena telesa svojo toploto izžarivajo. Tudi solnce gubi na ta način svojo toploto. Začetek padanja solnčne toplote je tudi začetek druge dobe solnčnega razvitka.

Dr. Križan.

(Konec pride.)

Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514.

(Dalje.)

V Budim se vrnivši se Bakač malo meni za primirje, ktereга je bil kralj Ladislav ravnokar s Turci na tri leta sklenil; on dožene, da se po vseh cerkvah stolnega mesta in na deželi odpustki oznanijo in da se vsakemu s preklestvom zažuga, kteri bi ljudstvo, hoteče se križarske vojske vdeležiti, zadrževal.

Od vseh strani hite močje pred Pešto in že v enem meseci jih je bilo tam 40.000 zbranih.

Bili so to ubogi, od velike gosgode in duhovščine trpinčeni kmetje ¹⁾,

¹⁾ O žalostnem kmečkem stanju nam jasno priča sklep državnega zbora l. 1492., kteri zapoveduje, da mora župan, če bi tu ali tam kak milosrčen duhovnik razen desetine od kmeta ne pobiral tudi devetine, temveč bi mu jo odpustil, to devetino v svojej županiji za se pobrati. „Devetina se ne sme nikomur odpustiti: da bodo mogli državljani toliko zvestejše kralju služiti in njegovo čast množiti.“ Engel, o. c. str. 188.

zanemarjeni pa tudi žlahtni duhovniki, kterim je osoda kmetov srce trgala, in tudi razna drhal, ki nê imela nikder ničesar zgubiti, v puntu pa je vtegnila še le kaj pridobiti. Po Matijaževi smrti so bile pravice teptane. Kdo je kaznoval duhovnike zavoljo neznanih hudobij z dosmrtnoj ječo? Kdo je pod milim nebom gizdavo in denarja lakomno plemstvo zavoljo vneboupijočega tlačenja soditi velel? Noben popotnik nê bil varen na cesti, noben gost pri gospodarji, noben brat pri bratu.

Andraž III. (1290—1301) je bil sicer kmetom po postavah dovolil, da se smejo svobodno preseljevati; Matijaž je to postavo ponovil in si prizadeval jo vresničiti; zdaj pa je držala surova preobilna fizična moč plemstva kmeta na svojo lastnino priklenjenega in nê marala ne za slabega kralja ¹⁾, ne za

¹⁾ Vladislavu so bile (razen njegove nesposobnosti za vladanje) tudi roke že z volilno pogodbo zvezane, ktero je bil moral pri svojem kronanji

zdihljaje „sužnikov“¹⁾, ne za postave človeštva in kristjanstva, in primorala ga je po nečloveških stiskah, da je svojo lastnino gospodi prepustil, ter jo potem kot roboten fevd nazaj dobil. Na tak način so prišli gospodi veliki kosi zemlje v oblast: samostani, škofje²⁾

podpisati, ter se v njej zavezati, da bode vse uredbe poprejšnjega kralja odstranil, ktere so zoper pravico, svobodo in šege državnih stanov. Krones, o. c. 166. — Lehko tedaj Brutus reče, da se je Vladislav le po mogočnosti, sijajnosti in množini svojih klientov — svojih baronov mogel o tem prepričati, da je vladar velikega in mogočnega kraljestva, nikar pa po svojej lastnej oblasti. Engel, o. c. 189 str.

¹⁾ Kmetov osoda je bila takrat silno žalostna: sponse in zaduhle kajhe so držale kmeta pod svojevoljnim jarmom mogočnega posestnika gospoda. „Njegova (kmetova) osoda je bila hujša“, pravi Brutus, „od osode sužnika, kupljenega na turškem tržišču z ljudmi.“ Engel, o. c. 190 str.

²⁾ Državni zbor je bil 1498. l. sklenil postaviti, ktera je prepovedovala duhovščini več duhovnij (duhovskih služeb s stanovitnimi dohodki) v enej roki imeti. Nekteri duhovniki so jih imeli več: tako n. pr. je imel že imenovani Tomaž Bakač razen nadškofije Ostrogonške še 25 duhovnij. Kakšna je bila njemu podložna duhovščina, že lahko vidimo iz tega, ker je že bilo l. 1492. potrebno na cerkvenem zboru postaviti dati zoper pijance, obiskovalce slabih, nepoštenih krčem, oderuhe in one duhovnike, kteri so za denar tudi v prepovedanih časih oklicavali in poročevali. Peter, poštteni nadškof Kološki piše: „Bog daj, da ne bomo tako denarja in časti lakomni, mi, ki bi imeli izgled in vzor kristjanskej čredi biti.“ Engel, o. c. str. 188.

in veliki plemenitaši¹⁾ so preveč obogateli in imeli s čem potratno in meškužno živeti in svoje posebne namene dosežati; število kmetov pa se je manjšalo, lastnina jim je bila prikrajšana, srce pa pobito.

Poljedelstvo in zato tudi kupčija sta hirali, živež in rokodelstveni pridelki so bili neizmerno dragi in obojno zlo, ki je izhajalo iz nesreče prostakov, so morali le prostaki trpeti.

Če pa je hotel revež pot pravice nastopiti in postave za obrambo prositi, kde je mogel tožiti? Pri svojem gospodu; ta je v prvej stopinji pravosodje oskrboval. Njegov tlačitelj je bil tedaj tudi njegov sodnik. — Če pa je kdo po postavah dano pravico prostega preseljevanja hotel porabiti in iz dežele oditi, so ga oroženi grajščinski hlapci po sili nazaj peljali. In če je revež poslednjič obupal in zbežal, da ga njegovi nadlegovalci neso dobili, so njegove doma ostale otroke

¹⁾ O bogastvu plemenitašev nam sijajno priča Vladislavovo snidenje s svojim bratom Albertom, kraljem poljskim v Levoči (Leutschau) meseca apr. 1494. l. Palatin Štefan Zápolya, kot dedni grof Spiške je hotel vladarja in njuno spremstvo pogostiti ter dal na tisoč vozih jedil in pijače od svojih podložnikov pred mestno palačo Levoško pripeljati, da bi gospodi ničesar ne manjkalo. Pojedina je celi mesec (do 8. maja) trpela. Palatin nê nikoli suknje nosil, ktera nê vsaj 3000 zlatov vredna bila. Szalay, o. c. str. 63. Mailath, o. c. str. 301. Engel, o. c. str. 188. — Tudi kronanje Vladislava (21. sept. 1490) za ogrskega kralja je bilo sijajno. Zápolya, Bátori, Bebek in Geréb so imeli obleko, ki je bila skoraj toliko vredna, kolikor so dohodki vsega kraljestva na leto znašali. Krones, o. c. str. 167.

in žene tako grozovitno in tako dolgo mučili, dokler nê nesrečnež to zvedevši žalosti skoro pameti zgubil in se spet v svoje nadloge povrnil.

Zdaj se pa zasliši glas, da je vsaki prost, kdor križ na rame pripne in nad Turka gre, proklet pa tisti, kateri bi koga doma zadrževal. Tako se zbere tisoč in tisoč ljudij pred Pešto in drugimi mesti, ktera je kardinal in poslanec za zbirališča zaznamenoval.

Sicer je Štefan Telegdi v državnem svetovalstvu predlagal, da bi se papežev ukaz ne oznanil, rekši: „Iz

več vzrokov ne morem biti z visokimi gospodi enih mislij. Jaz mislim, da se bode veliko ljudij zbralo, če se ukaz oznani, toda kakih ljudij pa? Berači, potepuhi, klateži in hudodelniki bodo križ na rame pripeli, da morejo na novo hudodelstva delati. Mislim tudi, da bode med njimi precejšnje število poljedelcev in kmetov, toda samo takih, kateri bodo ali zavoljo dela v tabor prišli, ali pa, da bi se nad svojimi gospodi maščevali.

A. R. Stanovski.

(Dalje pride.)

Primož Trubar.

(Dalje.)

Ker pak ta delavnost Trubarjeva škofu nij bila po godu, prestavil ga je l. 1546 k sv. Jarneju na Dolenjsko, kjer pa ni dolgo časa ostal; uže l. 1547 je prišel v Trst za slov. pridigarja.

Ko je škof Urban zvedel, da Trubar in Wiener na skrivnem sv. rešno telo pod obema podobama delita, in da je Wiener po smrti prve soproge drugo vzel, porabil je po poboju šmalkaldenskih zaveznikov l. 1547 to ugodno priliko, da 'evangeljskim' po Kranjskem konec stori. Merjeno je bilo na kolovodje luterancev kranjskih, kateri so bili po imenih: dr. Lenart Mertliz, prošt in arhidijakon v Radoljici; Jurij Dragolitz, generalni vikar; Klombner, deželski pisar; Martin Pregel in Adam Koncilija, imenitna mestjana. Ob enem naj bi tudi Trubar in Wiener bila zadeta in s poti spravljena. Vsled ces. povelja, ktero si je škof izprosil, imel je Trubar vjet biti, ali o pravem času obveščen ubežal je temu jetništvu. V njegovo hišo v Ljubljani so udrli, za-

plenili njegove knjige in ga odstavili od svojega mesta.

Vendar na posebno priprošnjo stanov bilo mu je zopet dovoljeno, na Kranjsko se vrniti, ali pod tem pogojem, da se vsega pridigovanja izogiblje. Takó je Trubar še istega leta v svojo domovino se povrnil, vendar uže naslednjega (1548) zopet jo zapustil, najbrž, ker dane obljube nij vestno izpolnjeval. V Nemčijo, kjer se je na prvem svojem begu z evangeljsko véro tako rekoč pri nje izviru bliže seznanil, pobegnil je tudi zdaj drugikrat. V Norimbergi si je pridobil dobrega prijatelja, Vita Dietrich-a, in ta mu je priskrbel službo pridigarja v Rottenburgu za Tauber-jo na Virtemberskem. Tu je Trubar stopil v stan zakona.

V Rottenburgu živé bival je v vednej zvezi s svojimi enakomišljeniki domovine, ki so mu marljivo dopisovali, takó da je vedno o vsem bil obveščevan, kar se je tam godilo.

Od teh prijateljev je Trubar zvedel, da se med višimi stanovi na Kranjskem lutriška vera čem dalje bolj širi, med nizkim ljudstvom pa le vedno zaostaja, ker so prvim nemški protestantski spisi pristopni, neuko ljudstvo pa kaj takega čitati ne umé. Da bi torej ljudstvo za lutriško vero si pridobil in nje razširjenje med kmeti pospešil, zdelo se mu nij nobeno sredstvo prikladnejše in izdatnejše, nego slovenski spisane knjige.

Prva njegova skrb je bila, kako bi si črke za slovensko abecedo pripravil, da bi čem točnejšemu izraževanju slovenskih glasov služile. To se mu je kolikor tolikor posrečilo; pridržal je namreč, po onim časom lastnej pisavi, za navadne posamezne glasove navadno pisavo in navadni pomen črk, za glasove pak, koji so slovenščini nasproti nemščini in latinščini lastni, kakor *s* in *z*, *š* in *ž*, poskušal je nekojo doslednost v pisavi hraniti, ktera pa se mu nij zvesto obnašala, ter je za prva dva različna sikavca rabil eden znak: *s*, šumevca pa iz *s* in *h* sestavljal. (kakor je to v angleščini): *sh*. Tudi *č*, ki se v slovenščini mnogo češče rabi nego v nemščini, sestavljal je iz *z* in *h*: *zh* (kakor so ondaj nekoji nemški pisatelji *tsch* izraževali). Tako je Trubar vsaj nekakov začetek glasoslovnej slovenske pisavi storil.

S to pripravo šel je Tr. v Rotenburgu na izdelanje prve slovenske knjige, ktera je obsežala mali katekizem, abecednik (navod k čitanju) in kratko razlaganje cerkvenega petja. Vendar pak tega dela nij spisal v latinskem; ampak v tedanjem nem-

škem (fraktur) pismenu, kakor so Čehi še početkoma tega stoletja pisali in še zdaj molitvenike za ljudstvo izdajejo. *) Ta rokopis poslal je Tr., predno ga je dal v tiskarno, v svojo domovino, na Kranjsko, da bi ga možje, domačega jezika in stvari večji preskušali in kjer bi trebalo, popravili. Delo je bilo odobreno in Trubarju nazaj poslano s priporočilom, naj je on z drugimi deli vred, koja bi se mu potrebna zdela, tiskom izdaje.

Ali izdaja prvega dela našla je ukljubni trdnjej volji pisatelja mnogih in jakih zaprek. V Norimbergi in v švabskem Hallu (Schwäbisch Hall) so tiskanje odrekli zaradi „interima;“ mogoče pa je tudi, ker so se bali, v neznanem jim jeziku izdati delo, ktero bi lahko utegnili rečij sodrževati, koje s pravo besedo Božjo ne bi bile v soglasju. L. 1550 posrečilo se je tedaj Trubarju svoji prvi dve deli v Tubineji pod tisek spraviti in to tajno ter ju izdati pod imenom „Philopatrides Illyricus“, t. j. ilirski rodoljub in z izmišljenim imenom tiskarja in tiskovnega kraja: pri „Jerneju Skurjancu“ na Erdeljskem („Siebenbürgen“). S kakimi črkami je to delo bilo tiskano, povedali smo uže gore, da namreč z nemškimi. *)

Iz spisov M. Valenčaka.

(Dalje pride.)

*) Tudi Poljaki so s početka v tej abecedi pisali, a Lužičani še dandanes. Ured.

*) Ker je Tr. poznejša dela v latinici tiskati dajal, zdi se nam, da je izdaja prvih v nemškeji (fraktur) pisavi bila čisto slučajna, ker menda tiskarna ondaj latinskih nij dovolj ali pa baš na razpolaganje imela. Ured.

Iskrica. Opraviništvo „Zora“ uljudno prosi za doplačanje naročnine. —

Izdajatelj in odg. urednik: **Martin Jelovšek.**

J. M. Pajk-ova tiskarna v Mariboru.